

DE NYA MEDALJÖRERNA

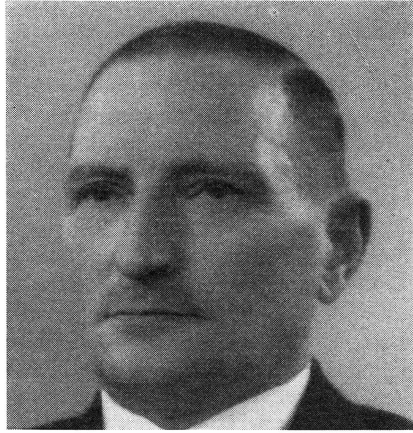
Vid Upplands fornminnesförenings årsmöte i Söderfors 31 maj 1953 tilldelades nämndeman SAMUEL SELLIN, Tegelsmora, f. kassör JOHN SÖDERGREN, Tegelsmora, och folkskollärare MANFRED OHLSON, Rådmansö, föreningens förtjänstmedalj. De medaljerade teckna här nedan drag ur sin kulturminnesvårdande verksamhet.

SAMUEL SELLIN

Mina föräldrar, båda härstammande från uppländska bondehem, övertog år 1885 en fjärdedel av min moders fädernegård, som då delades mellan fyra syskon. Här uppfördes samma år erforderliga byggnader och grundades det småbruk, å vilket de försörjde sig och familjen — omsider fyra barn — av vilka undertecknad, född 28 jan. 1882, var äldst och ensam manlig i barnkullen.

Min skolgång slutade efter fem år, trots att sex år annars var det normala. Med hänsyn till mitt kunskapsmått bifölls nämligen min faders framställning om befrielse från det sjätte året. Han hävdade nämligen att det var bättre att »ungarna» vid den åldern fick vara hemma och göra nytta än att så där »gå och slå dank» och lära sig allehanda ofog. Kontakt med det praktiska arbetet fick man alltså i mycket unga år. Redan 1899 dog min fader efter två års oförmåga till arbete. Detta medförde ytterligare skärpning av arbetsbördan, vartill kom ansvaret för ledningen av det manliga arbetet, vilken annars min far, trots sin sjukdom, hade utövat.

Min mor, en kärnvinna som få — hon dog först i sitt 92:dra år i samband med en olyckshändelse — såg nu som sin uppgift att dels medverka till att småbruket bevarades i släktens ägo och dels att barnen uppfostrades till samhällsnyttiga individer. I detta senare fall ansåg hon i likhet med min far att den praktiska dugligheten var av största värde. Att den manlige 17-åringen sattes i arbete var för henne naturligt. Att min håg, vid den tiden, var riktad på

Samuel Sellin.

utbildning för att, som man då tänkte, »kunna bli något bättre än en enkel småbrukare», bekymrade henne föga. Hon ansåg med rätta att denna väg ej var ekonomiskt genomförbar. Att arbetet, under den tid småbruket drevs i sterbhusets regi, inte alltid var så inspirerande bör ju inte förvåna. Men erfarenheten av hårt arbete under gemensamt ansvar och med bortseende från egna intressen, utgjorde dock, då jag år 1909 övertog småbruket, en tillgång som svårligen kan mätas i pengar. Att det även haft sin stora betydelse vid kontakten med samhällseliga uppgifter, i kommun, konsumentkooperation, lantbrukets föreningsrörelses olika grenar, ideell föreningsrörelse samt i min verksamhet som nämndeman, måste anses ostridigt.

Under åren har jag framförallt lärt mig älska jorden och jordbruket. Visserligen kan arbetet för småbrukaren understundom vara hårt, arbetsdagen i regel lång, men man »rår sig själv», bestämmer över sin tid, man är kung i sitt eget rike. Man har även kontakt med livet i naturen på ett sådant sätt att det mödosamma, i belysning av nämnda förhållanden, får nog så små dimensioner. Man kan leva med i utvecklingen och skönja förändringarna i fråga om växter och djur, från tid till tid, ja, ofta från dag till dag. Det stora i naturens ordning stämmer en till andakt. Man ser »Skaparen» i det skapade.

Mitt arbete för det allmänna ökade i rask takt och det blev hustru och barn som med någon extra hjälp fick klara småbruket. Åren 1920—28 förestod jag konsumtionsföreningen på platsen. Att direkt övergå från plögen till ledningen av ett affärsföretag i ekonomisk

misär, innebar knappast några sötebrödsdagar. År 1928 hade dock alla förfallna skulder betalats och styrelsen blivit fri sitt borgensåtagande. Föreningen sammanslogs med nuvarande Örbyhus konsumtionsförening och min uppgift i detta sammanhang var därigenom slutförd. Men nya uppgifter väntade.

Vid denna tid låg arbetet för organiserandet av jordbrukets föreningsrörelse i stöpsleven och väntade på sin lösning. Som känt var detta arbete mycket krävande och min insats delades mellan mejeri- och slakteriföreningarna samt jordbrukskasserörelsen. Den senare blev den gren, till vilket huvudintresset knöts. Tegelsmora jordbrukskassa, vilken jag ifrån början och fortfarande har huvudansvaret för, kan glädja sig åt en utveckling, om vilken, vid rörelsens början, icke ens den mest sangviniske vågade drömma. Mitt arbete i övriga här nämnda sammanhang inskränker sig till revisionsuppdrag.

De kommunala uppdragen, som började ganska tidigt, växte med åren och jag har haft förmånen att tillsammans med 4 andra från Tegelsmora mottaga Landskommunernas förbunds förtjänstmedalj för »Långvarig och gagnelig kommunal gärning». I samband med kommunsammanslagningen har, med hänsyn till ålder och dylikt, de ledande posterna i huvudsak frånträtts.

Arbetet inom det kommunala arbetet och föreningsrörelsen har lämnat såväl ljusa som något mörka minnen. De ljusa minnena äro dock väsentligt övervägande och man förvånar sig i hög grad över det personliga förtroende, som från allmänheten och olika läger kommit en till del. Undantagen härifrån bekräfta endast endast egen.

Mitt intresse för och arbete i hembygdsrörelsen sammanhänger i hög grad med intresset för jorden och hembygden. För den som har ideell läggning och själv praktiserat livet vid jorden behövs det blott en gnista för att intresset för denna rörelse skall tändas. Den nu bortgångne ingenjör Axel Adling blev denna tändande gnista. Han ägde även förmåga att sätta andra i arbete. Född i Tegelsmora där han som man säger »trampade ut barnskorna», fick han dock sin huvudsakliga verksamhet på annan ort.

Ifrån början gällde det, bildligt talat, att »bryta mark». Enligt protokoll från sammanträde 21 juli 1929 beslöts bildandet av Tegelsmora hembygdsförening. Vid detta sammanträde närvaro: ingenjör Axel Adling, organist Knut Sandin, nämndeman Karl Andersson, banktjänsteman John Södergren samt undertecknad. Början var ringa, farten har icke varit hög men allt har gått i rätt riktning, till stor del på grund av råd och bistånd från forminnesföreningens tjänstemän, i främsta hand intendent Ålenius.

Att min egen lilla insats skulle motivera den utmärkelse som

Upplands fornminnesförening nu förärat mig i form av föreningens förtjänstmedalj, var helt oväntat och blev för mig en stor överraskning. Jag ber att nu få framföra mitt hjärtliga tack härför.

Esarby i juni 1953.

Samuel Sellin

JOHN SÖDERGREN

Född i Tegelsmora socken 29 nov. 1880 har jag vistats hela min levnad i hembygden, med undantag av några års kontorsarbete på annan ort. Åren 1920—1936 var jag anställd som kassör i Upplands Enskilda Bank AB i Örbyhus. Intresserad av kommunala spörsmål kom jag så småningom att tillhöra fullmäktige och nämnder samt fick vid tiden för kommunsammanslagningen mottaga utmärkelse-tecken av Svenska Landskommunernas förbund. Jag tillhör fortfarande kyrkofullmäktige och kyrkorådet, är kyrkvård samt kassör i Tegelsmora Elektriska Distributionsförening och i Tegelsmora hembygdsförening. Varmt intresserad av fornminnesvården kom jag att tillhöra den grupp, som från första början hälsade ingenjör Axel Adlings inbjudan till bildande av en hembygdsförening i Tegelsmora år 1929. Redan några år tidigare hade ingenjör Adling börjat samla en del allmogeföremål, som den nybildade föreningen fick övertaga. En bod på ingenjör Adlings fädernegård ställdes till föreningens förfogande, varest samlingarna inhystes. Museiföremålen utökades så småningom med drygt ett 400-tal nummer. År 1951 beslöts att samlingarna skulle flyttas till Gamla klockaregården invid kyrkan, där bättre läge och förmånligare förvaringsplats erbjöds. Genom kommunala anslag blev det möjligt att restaurera klockaregården, som av kommunen överlämnats till hembygdsföreningen, samt inventarierna. År 1952 uppdrogs åt intendent Aleenius vid Upplands fornminnesförening att leda detta arbete. Uppdraget fullföljdes på ett mycket förtjänstfullt sätt. En sockeninventering lämnade önskvärt resultat, i det att många luckor i föremålsbeståndet kunde fyllas. Vid katalogiseringen visade det sig att samlingarna i det närmaste fördubblats från omkring 400 till nära 800 föremål. På ett överskådligt och föredömligt sätt har samlingarna ordnats och utställts i klockaregårdens övervåning. Den gamla skolsalen på nedre botten har blivit samlingslokal. Så småningom hoppas föreningen kunna iordningställa en tidstrogen interiör i klockarbostaden vid sidan om den stora salen.

John Södergren.

För den hedersbevisning, som kom mig till del vid hembygdsgårdens invigning 31 maj 1953 i samband med Upplands fornminnesförenings vårtflykt och besök i Tegelsmora, ber jag till fornminnesföreningen få framföra mitt varma tack.

John Södergren

MANFRED OHLSON

Folkskolläraren och skriftställaren Manfred Ohlson, Rådmansö, formulerar sin självbiografiska studie på följande sätt:

RESOR I DET FÖRGÅNGNA

Det var en härlig sommardag i början av oktober för ett oändligt antal år sedan. Med ett par andra pojkar var jag för första gången på väg till Norrtälje marknad. Det var min första resa till Norrtälje också, och det var dittills min längsta cykeltur. Vädret var så vackert, att jag aldrig kan glömma det. Grönskan, solskenet och höstfärgerna i den klara luften, de gamla kyrkorna, gårdarna och byarna — det var hembygden jag såg för första gången.

Stigluckan vid Estuna kyrka fångade min uppmärksamhet. Ovanför den av kyrkoherde Lenæus författade strofen (Muro inscriptum 1726) stod något som var riktat till mig; »Them förbifarandom», fast jag inte hade tid att läsa det då. Sedan den dagen har jag

Manfred Ohlson.

stannat och läst inskriften många gånger, så att jag till slut kunde den utantill och inte behövde stanna varje gång, när jag for förbi på livets nötta pilgrimsväg.

Ju flera gånger jag har färdats denna väg, desto mer har jag funnit, att den är min mer än andra vägar. Jag har länge vetat, att mina fäder var från Söderby. Ingen gång, sedan jag hade fått någon kunskap om mitt ursprung, for jag förbi Karlskyrka utan att erinra mig, att där vilar enligt familjetraditionen min farfars farfar sedan 1812. Han var komminister i Söderby-Karl och född 1775, student 1796, prästvigd 1800. Med ärvd rätt har jag på något vis del i Karls och Söderby socknar.

En studiekamrat till mig var från Vik i Söderby. Jag gästade honom några gånger. Ute på gården visade han mig gamla fruktträd, som skulle vara planterade av en prästfru. Med tiden fick jag veta, att denna prästfru var min farfars farmor, Margareta Carlsson, dotter till prosten Insulin i Roslagsbro. Och till slut kom jag också underfund med att gården hade varit mina fäders ända till för 140 år sedan. Det är den ena hälften av samma gård, där sedan många år Söderbykarls fornminnesförening har sitt museum och där den hädangångne och väl kände Eric Ericsson levde och verkade.

Jag har även vänner och bekanta i Bro. En av dem är hemmansägaren Gustaf Jansson i Övernäs, 100 år 1 dec. 1953. Jag talade en gång med honom om en son till komministern Anders Carlsson, löjtnanten vid Stockholms stads militaircorps, Olof Magnus Carlsson, sedermera bonde i Röksta i sagda socken. »Det var min fars

gård», sade Gustaf Jansson. »Löjtnanten köpte den av honom, när jag var fyra år.» Löjtnanten Carlsson är död sedan 1881, men Gustaf Jansson lever än. Gården kom efter löjtnantens död genom testamente i socknens ägo.

Gustaf Jansson berättade vidare, att hans gård en gång hade tillhört prosten Nils Insulin. Alltså hade hans familj ägt två gårdar, som också mina släktingar hade varit skrivna till. Men prosten kom på obestånd och fick gå ifrån hemmanet, förtäljde min gamle vän. Han gjorde konkurs och förlorade allt. På tinget visade han domaren sin kapp, som var det enda han ägde utom de kläder, han gick och stod i, och frågade, om han fick behålla den. Det fick han. »Men den kappen var ihålig och full med guldpengar», sade Gustaf Jansson. Så hade han hört berättas.

Om nu någon med namnet Insulin till äventyrs skulle komma att läsa det här, så ställ för all del inte till med något rabalder! Jag vill inte ha något indignerat brev med anledning av att jag har smutskastat Edra fäders goda namn och rykte osv. — men gärna tar jag emot ett vänligt brev från en avlägsen frände. Kom ihåg, att jag är lika mycket släkt med prosten som Ni, fast jag inte bär namnet. Jag sätter ingen tro till sägnen. Jag anför den bara som ett prov på något slags folklig sagodiktning. Sockenborna kunde naturligt nog inte tänka sig, att en myndig prost kunde bli så utfattig, och så kom fantasien i rörelse. I verkligheten var han född i Hållnäs år 1743. Gift med Margareta von Celse (Celsius). Död år 1809. Från år 1782 var han kyrkoherde i Bro och prost från år 1784 till sitt frånfälle.

1809 var ett skickelsedigert år. Vårt rikets östra del rycktes ifrån oss. Döbelns och Kulneffs marscher över det tillfrusna Ålands hav är allom bekanta. Det berättas, att komminister Carlsson stod i predikstolen i Söderby kyrka den söndag, när en trupp svenska soldater, som över havet återvände från finska kriget, tågade genom socknen. Man trodde, att det var ryssen som kom, och stor förfäran grep kyrkfolket. Prästen predikade över dagens text. För att lugna kyrkobesökarna övergick han till att tala över orden: »Och rädens icke för them, som dräpa kroppen och hafwa doch icke macht at dräpa siälena; utan rädens mer honom, som kan förderfwa både siäl och kropp i helwete.» Matt. 10: 28.

Komministern hade även en äldre son, som var född 1807. Han hette Carl Nicolaus Carlsson och blev med tiden bonde i Edeby i Väddö socken. Han var min farfars far. Om honom står det antecknat i kyrkoboken, att han var sjuklig och fattig. Han dog också 28-årig under tragiska omständigheter. Familjen råkade i djupaste armod och måste gå från gård och grund. Min farfar Olof Magnus

Carlsson, född 1832, hade det minnet av sin far, att han i treårs-åldern stod vid fötterna på honom och lyssnade till hans fiolspel.

»Nybyggaren» stod det på min farfars kors på Väddö kyrkogård. Han röjde mark i Edeby och uppförde där på den 60:e breddgraden en ny gård för omkring 90 år sedan. I graven under den länge sedan nedrivna gammelkyrkans kor ha nu sedan år 1899 kommit fyra generationer; utom den nämnde min far och min mor, min spåda bror och min tio dagar gamla dotter. Jag kan säga, att där hemma i barndomskyrkan och »släktkyrkorna» i grannsocknarna kan jag höra fädernas stämmor sjunga i mitt hjärta.

Det finns ett moderne också. Den näst sista dragonen på Mälby rusthåll, som var det enda i Väddö, hette Mellberg och var min mors farbror. Min morfar var soldatson från Skånella och lär i sin ungdom ha tillhört »korvar och paltar» i Stockholm. Tag reda på vad det är för något!

Den sista nummerhästen minns jag även mycket väl. Han hette Tor. En uttjänt dragonhäst vid sagda rusthåll såldes till nämndeman Sundin, som var bonde på det f. d. trumpetarbostället för Roslags skvadron av kungl. livdragonregementet och ligger i Edeby. Glömsk av sin nya tjänst som bondhäst tog nummerhästen bygrinden mellan Mälby och Edeby i ett språng, men gigen med nämndemannen kom inte över lika fint. Grinden gick sönder, så att den inte kunde lagas mer, men körkarlen och åkdonet klarade sig någorlunda.

Om min farfar och mormor förtjänar ärenamnet nybyggare, så förtjänar mina föräldrar det namnet också. Nybyggare betyder inte en som bygger en sport- eller sommarstuga till sommarnöje utan en som sliter sig fram på de åkrar, som han själv har brutit ur vildmarken. Men en roska måste förr i tiden även söka sig sin bärgning ur sjön. Så gjorde även min farfar och min far och hans fyra bröder. För 100 år sedan var Olof Magnus Carlsson med och led skeppsbrott med *Nordstjärnan* utanför Hävringe, och för 70 år sedan förläste han med sin vedlastade jakt *Venus* vid Vaxholm på resa till Stockholm. Han fiskade också vid Nothamn på Väddökusten. Det hände då, att sönerna ett par gånger med sina briggar och skonertskepp styrde närmare land och signalerade till farsgubben i sköthåten. Min far blev ej skeppare. Han kom inte längre än till konstapel och styrman med sin bror Magnus. Min farbror Karl-Erik förde briggen *JUPITER* vid sekelskiftet. Min bror är storskeppare med en mycket fin militär titel i Amerika.

Själv har jag provat både lant- och gruvarbete och kan även tillgodoräkna mig tre seglationsår i Östersjön men tyvärr ej med segelfartyg. Annars räknar jag mina erfarenheter av kroppsarbete som

en stor förmån. Tyvärr har jag aldrig lärt mig något hantverk. Jag blev ju lärare och känner mig som en stenbrytare i andens åker . . . Och när jag ser mig om efter resultatet, så är det bara stenar och stubbar kvar i alla fall. Men är det förmätet av mig, om jag dock känner mig som en utpost på den östligaste udden i Attundalands rod? Jag blev högeligen överraskad över att Upplands fornminnesförening visste om mig och till och med gav mig en utmärkelse. Jag bär den som ett tecken på min besvarade kärlek till min hembygd Roslagen.

Jag har skrivit om sådant, som ligger mig mycket nära och sådant som ligger långt, långt borta: om bönder, hantverkare, sjömän och skärgård här hemma i socknarna och om sådant, som i rummet ligger långt utanför allt detta. Här ovan har Ni bakgrunden till mina skrifter.

Roskarl, roslänning, rospigg vill och måste jag alltid vara. En roskarl längtar ut och längtar hem. Han är en bonde med havsvatten i blodet.

*

Data. Född 25.10.1898. Väddöskolan 1916, 17 och 18. Folkskol-lärarex. i Uppsala 1923. Lärare i Tandsjö, Orsa Finnmark 1923—1924, i Sneslinge, Börstil 1924, sedan 1 jan. 1925 anställd vid Gräddö skola i Rådmansö socken. Vpl. off. 1941—1944, plutonchef och kompanichef. Gift 1944 med Vera Gustafsson. Änkling 1949. Artiklar i »Kasberget», »Rospiggen» och »Ute och Hemma», medarbetare i Norrtelje Tidning. Resor på Kontinenten, i England och Amerika.

Manfred Ohlson